

IWAN RADOJEW

LUDOJADKA

PAŃSTWOWY TEATR LUDOWY W KRAKOWIE

**Dyrektor i kierownik artystyczny:
HENRYK GIŻYCKI**

**Z-ca Dyrektora:
JAN WĄTROBA**

**Kierownik literacki:
ANDRZEJ OCHALSKI**

**Kierownik muzyczny:
JOLANTA SZCZERBA**

Na dworze mróz. I leśna drzy gęstwina
Chłostana wściekle wichurą surową.
...Nie wiem dlaczego, właśnie dziś wspominam
ciebie w tę noc styczniową.

TEATR BULGARSKI narodził się około połowy XIX wieku na podłożu starych różnorodnych obrzędów ludowych („German”, gry i zabawy karnawałowych kukierów) i scenek wykonywanych w szkołach z okazji dorocznych egzaminów. Za datę powstania swego teatru uważają Bułgarzy rok 1856; wtedy to w Szumenie i Łomie zaczynają być prezentowane przedstawienia amatorskie, w których grają również Polacy i Węgrzy przybyli tam po roku 1848. W roku 1881 wzniesiono w Szumenie pierwszy budynek teatralny, dwa lata później w Płowdiw rozpoczęła swoją działalność pierwsza zawodowa trupa aktorska, a w 1892 r. zorganizowana została Stołeczna Trupa Dramatyczna „Łzy i śmiech”. W 1907 r. powstaje w Sofii Teatr Narodowy, który wystawia obcy dramat naturalistyczny i modernistyczny (Przybyszewski, Ibsen, Strindberg) oraz rodzimą twórczość tradycyjną, komedie satyryczne i dramat historyczny. Wtedy to kształtuje się narodowa sztuka aktorska, mimo iż wielu aktorów uczy się w Pradze, Wiedniu czy Petersburgu. Po Wielkiej Wojnie następuje pewien zastój w życiu teatralnym Bułgarii. Wysiłki kierują się w stronę profesjonalizacji — w roku 1925 powstaje Szkoła Dramatyczna. Wzrasta zainteresowanie teatrem radzieckim, czego owocem są nader ożywione kontakty z twórcami radzieckimi (m.in. gościnne występy MCHAT-w Bułgarii). W latach trzydziestych olbrzymią popularność zy-

O, miła moja, dobra i daleka!
Widzę, na placu jak gdyby wyrasta
lampa, jej płomień ze srebra i mleka
świeci mieszkańcom olbrzymiego miasta,

skuje dramaturgia radziecka, rzadko natomiast można ujrzeć na scenach bułgarskich dzieła innych twórców europejskich. W roku 1937 Leon Schiller wystawia w Sofii „Dziady” Adama Mickiewicza ze scenografią Andrzeja Pronaszki. Również w latach trzydziestych w oparciu o działalność lewicy powstają sceny i estrady robotnicze: „Teatr Granatowe Bluzy”, „Scena Ludowa”, „Trybuna”, „T 35”, które wystawiają fragmenty sztuk Brechta i „Bal manekinów” Brunona Jasińskiego. Po rewolucji 1944 roku teatr dynamicznie się rozwija i szeroko upowszechnia. Powstaje wiele scen zawodowych (34 — co jest olbrzymią ilością w stosunku do liczby mieszkańców kraju). Wielkim powodzeniem cieszą się doroczne festiwale dramatu historycznego odbywające się w dawnej stolicy — Wielkim Tyrnowie. Od roku 1959 organizowane są co pięć lat Ogólnokrajowe Przeglądy Teatru i Dramaturgii, zainicjowane w 1951 r. Ożywia się też współpraca z innymi krajami. Stolica Bułgarii staje się ważnym ośrodkiem światowego życia teatralnego. W czerwcu 1979 r. obradował tam XVIII Kongres Międzynarodowego Instytutu Teatralnego, a w r. 1982 właśnie w Sofii zorganizowany został Sezon Teatru Narodów.

którzy z pośpiechem idą do teatru.
I chociaż jesteś w tej chwili daleko,
owiana tchnieniem rodopskiego wiatru,
gdzieś na południu, gdzieś za siódmą rzeką,

IWAN RADOJEW urodził się 30.X.1927 r. we wsi Pordim w okręgu pleweńskim. Po ukończeniu gimnazjum w Plewcu studiuje prawo i literaturę w Sofii. Debiutuje jako pisarz i jednocześnie jako jeden z redaktorów satyrycznego pisma wojskowego „Szerzeń”, które zostało założone w Sofii tuż po zakończeniu działań wojennych, zdobywając sobie ogromny rozgłos w Bułgarii i poza jej granicami. Radojew pracuje też jako dramaturg w teatrze w Sliwen. W latach 1951—60 wydaje liczne tomiki poetyckie: „Szumią sztandary” (1951), „Rosną nowi ludzie” (1952), „Wiosenny świt” (1954), „Wiersze” (1958), „Poemat balladowy” (1960). Jako autor dramatyczny debiutuje utworem „Świat jest mały”, za który w 1960 r. otrzymuje trzecią nagrodę na konkursie dramatycznym ogłoszonym rok wcześniej przez bułgarskie Ministerstwo Oświaty i Kultury wspólnie ze Związkiem Literatów. Jest autorem sztuk: „Benzyna” i „Romeo i Julia” — dwóch jednoaktówek będących współczesnymi wariantami dzieła Szekspira, „Justyniana moneta”, „Wielki powrót”, „Czerwone i brunatne”, „Ludojadka”, której pierwsza wersja powstała w 1976 r. Iwan Radojew współpracował też z Lubenem Stanewem nad scenariuszem filmu o Georgi Dymitrowie — „Oblodzony most”.

wszystko jest białą zagadką. Oddale
pokrył śnieg ciężki, złagodniały szczyty,
a ty wciąż niesiesz niebieskie zeszyty
ukryte pod starym szalem.

IWAN RADOJEW jest przede wszystkim poetą. Jego twórczość teatralna znakomicie ilustruje zjawisko, bez którego współczesny dramat bułgarski byłby znacznie uboższy i bardziej jednowymiarowy: powstały wkrótce po przełomie 1956 roku nurt w dramaturgii określany przez krytykę mianem „fali poetyckiej”. Julian Wuczok w swej monografii „Bułgarska dramaturgia 1914—1979”, wydanej w Sofii w 1981 r., wyróżnia w 35-letniej powojennej historii dramatu bułgarskiego trzy zasadnicze etapy. Pierwszy z nich to lata 1944—49, okres autentycznego zaangażowania pisarzy, owocujący słabymi artystycznie i uproszczonymi myślowo utworami. Etap drugi, obejmujący lata 1949—56 to czas dogmatycznego myślenia i czarno-białych schematów w literaturze, które odcisnęły swe piętno również w dziedzinie dramatu. W powstających wówczas utworach zagubił się prawdziwy obraz życia narodu, a ich najbardziej wyrazistymi cechami stały się: wyidealizowany wizerunek współczesności, wewnętrzne ubóstwo bohaterów, dążność do typizacji i schematyzmu.

Rok 1956 jest momentem przełomowym w rozwoju bułgarskiej twórczości scenicznej: od tego czasu rozpoczyna się stopniowe, lecz konsekwentne odchodzenie od sztywnych reguł i kanonów panujących niepodzielnie w literaturze pierwszej połowy lat pięćdziesiątych. Wtedy to właśnie, w atmosferze wewnętrznych przewar-

Jesteś jak zima, i prosta, i biała.
Nie nosisz ozdób żadnych prócz uśmiechu.
Na brzeżku szala od twego oddechu
zakwitła szronu gałązka nieśmiała.

tościowań, na obszary dramaturgii wtargnęło pokolenie poetów, dając początek „fali poetyckiej” w dramacie, stanowiącej swoistą reakcję artystyczną na schematyzm twórczości scenicznej lat poprzednich. Tacy poeci jak G. Dżagarow, W. Petrow, I. Pejczew i właśnie Iwan Radojew, a nieco później D. Zotew, N. Jordanow czy B. Bożiłow, wnieśli do dramaturgii emocjonalność liryki i wnikliwą obserwację psychologiczną, ale także i odmienne doświadczenia i nowe koncepcje artystyczne, dążenie do eksperymentowania i bardziej bezceremonialny stosunek do tradycyjnych kanonów dramaturgicznych. Tak pisał o tym Stefan Tanew w eseju „Poetycka fala w dramaturgii bułgarskiej” („Teatr” 1968/2,3, przedr. „Dialog” 1971/7):

„Fala poetycka wniosła do naszego dramatu bogactwo i różnorodność form. Na naszych scenach zdobyły prawo obywatelstwa retrospekcje, jednocześnie wykonywane monologi, rozmowy ze zmarłymi i wiele innych umowności. (...) Przełamała wiele skostniałych uprzedzeń w dziedzinie form dramaturgicznych. Wszystkimi swoimi utworami, tymi słabszymi i tymi lepszymi, udowodniła raz jeszcze starą prawdę, że ustalone zasady muszą się zmieniać, wzbogacać lub upadać w obliczu nowej rzeczywistości”.

Niewątpliwą zasługą „fali poetyckiej” było wprowadzenie nuty romantycznej do tradycyjnie już realistycznego, aktualnego i spo-

IWAN RADOJEW

LUDOJADKA

(Czowekojadkata)

Przekład: Hanna Karpińska

Reżyseria:

HENRYK GIŻYCKI

Scenografia:

JÓZEF NAPIÓRKOWSKI

RYSZARD STOBNIKI

Opracowanie muzyczne:

JOLANTA SZCZERBA

Ruch sceniczny:

JACEK TOMASIK

Asystent reżysera:

KRZYSZTOF KURSA

Inspicjent:

JANINA GRUDNIEWICZ

Sufler:

EWA KURSA

PREMIERA

październik 1983

IWAN RADOJEW

LUDOJADKA

Obsada:

Topuzow

ANDRZEJ GAZDECZKA

Sziszman

TADEUSZ SZANIECKI

Asparuch

JAN BRZEZIŃSKI

Danczo

JAN KRZYWDZIAK

Siewnik

ZDZISŁAW KLUCZNIK

Weliczka

EUGENIA HORECKA

Gena

WANDA SWARYCZEWSKA

Anomalia

BOGUSŁAWA CZUPRYNÓWNA

Jota

KRYSTYNA RUTKOWSKA

Kierowniczką

JADWIGA LESIAK

Szaban

KRZYSZTOF KURSA

Alois

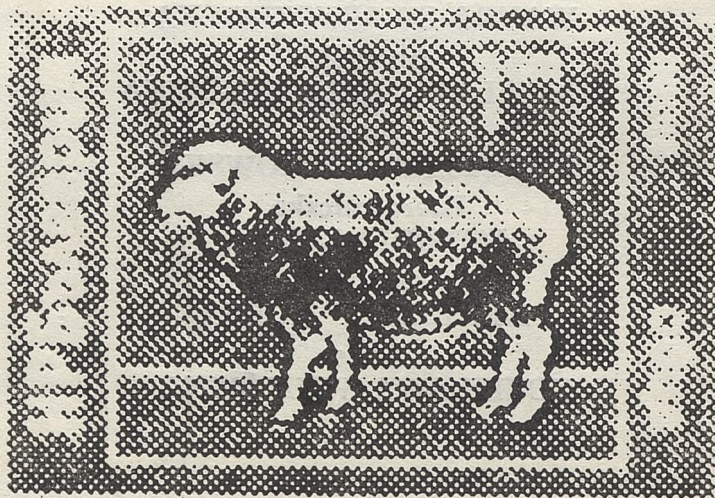
ZDZISŁAWA WILKÓWNA

Tutaj bez ciebie mija trzecia zima!
Na dworze pada śnieg, pada i pada.
Może studenckie noce przypominasz
i serce twoje z twoim smutkiem gada.

łecznie zaangażowanego dramatu bułgarskiego. Odkrywając własne drogi do skomplikowanego wnętrza współczesnego człowieka twórcy nie rezygnują jednak z analizy zawilości wewnętrznych mechanizmów struktury własnej epoki.

„Fala poetycka” w dramaturgii bułgarskiej zaowocowała wieloma znaczącymi utworami (Iwana Radojewa „Świat jest mały”, „Justynianowa moneta”, Iwana Pejczewa „Każdy jesienny wieczór”, „Kowale piorunów”, Georgija Dżagarowa „Drzwi się zamykają”, „Prokurator”). Z upływem lat echa tego nurtu nie wygasły, stając się obok tzw. małego realizmu i dramatu historycznego jednym z najciekawszych dokonań bułgarskich twórców i przyczyniając się również w znacznej mierze do rozwoju sztuk z pogranicza gatunków, jak tragiczna groteska czy liryczna przypowieść (dramaty Jordana Radiczkowa, Nikoły Rusewa, najnowsza twórczość Radojewa).

oprac. wg artykułów zamieszczonych
w „Dialogu”: 1970/8, 1971/7, 1983/4.

O, miła moja, dobra i daleka!
Czyż się nie trapisz w swojej samotności,
że życie szybko przed nami ucieka
i sny się kruszą, jak kruszą się kości?

OBECNOŚĆ DRAMATU BULGARSKIEGO na scenach polskich datuje się od 19 VI 1952 roku, kiedy to Teatr „Wybrzeże” z Gdańska wystawił „Łaskę królewską” Kamena Židarowa w reżyserii W. Biegańskiego, ze scenografią M. Kołodziejca. Następne premiery dzieł współczesnych bułgarskich dramaturgów to: „Wielka nagroda” Dymitra Czawdarowa Czelkacza (Teatr w Toruniu r. 1956), „Z nadmiaru miłości” Klimenta Caczewa (Teatr Powszechny w Łodzi, r. 1960) i „Niezwyczajny proces” Marii Simowej (Teatr Nowy w Poznaniu, r. 1965). Liczne recenzje z tych przedstawień potwierdziły tezę o oplakanych konsekwencjach schematyzmu w ówczesnej dramaturgii bułgarskiej; fakt ten nie tylko prowokował krytykę do nader ostrych sądów, ale przede wszystkim zniechęcał widzów i odstręczał teatry. W efekcie w pierwszym ćwierćwieczu po wojnie na około dziesięć tysięcy premier teatry polskie pokazały zaledwie cztery sztuki bułgarskie. Sytuacja zmieniła się po roku 1969, kiedy to pojawiły się wartościowe utwory budzące zainteresowanie polskich widzów: „Ścieżki”, „Łódka w lesie” i „Psy” Nikołaja Chajtowa, „Bajka o kołpakach”, Panczo Panczewa, „Ta mała ziemia” Georgija Dżagarowa, „Chryja” oraz „Styczeń” Jordana Radiczkowa; gdy zawarto umowy o współpracy kulturalnej między Polską a Bułgarią owocujące gościnnymi występami teatrów Sofii, Warny, Płowdiw i Pazardżiku, a także wymianą reży-

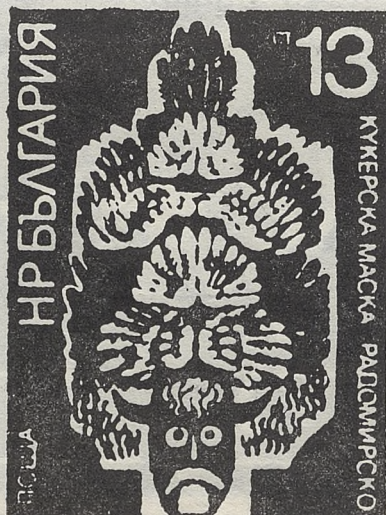
Ze młodość tylko jednym mgnieniem bywa,
a droga życia jest króciutką drogą?
Czy będziesz w życiu choć chwilę szczęśliwa
i czy jak kwiaty chwile kwitnąć mogą?

IWAN RADOJEW. Skóra niedźwiedzia (fragment)
przekład: Małgorzata Hillar

serów i scenografów; gdy wreszcie zorganizowano w roku 1971 I Ogólnopolski Festiwal Dramaturgii Krajów Socjalistycznych, na który zgłoszono pięć sztuk bułgarskich, a zaprezentowana przez Teatr Współczesny z Wrocławia „Chryja” Radiczkowa spotkała się z wielkim aplauzem publiczności i pochlebnymi ocenami krytyków, zdobywając jednocześnie nagrody za reżyserię spektaklu (dla A. Witkowskiego) i za scenografię (dla F. Starowieyskiego).

Również na II Festiwalu, w 1975 r. sztuka bułgarska okazała się największą niespodzianką przeglądu: była nią, związana z problemem ochrony naturalnego środowiska człowieka „Ta mała ziemia” Georgija Dżagarowa, w inscenizacji Andrzeja Ziębińskiego, przedstawiona przez zespół Teatru Ziemi Mazowieckiej.

Jednocześnie wzrasta stopniowo liczba przekładów sztuk bułgarskich na język polski. Do końca 1978 r. przełożono 57 dzieł 35 autorów. W 1976 r. Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury wydaje „Wybór sztuk bułgarskich” w przekładzie D. i A. Madejów, utwory bułgarskich dramaturgów systematycznie publikuje czasopismo „Dialog”.

Kiedy nadejdzie wiosna,
oburącz bierze ziemię,
Kiedy nadejdzie lato,
trzeba widzieć go w polu.

W roku 1978 w związku z Dekadą Teatru Bułgarskiego pokazano na scenach polskich kilkanaście sztuk bułgarskich, niekiedy w kilku różnych inscenizacjach, m. in. „Owce” Stanisława Stratijewa, „Profesję dla aniołów” Dragomira Asenowa, „Sprawę Christowa” Georgija Danaiłowa, „Starca i strzały” Nikoły Rusewa, „Odpoczynek w Arco-Iris” Dimitra Dimowa, „Prokuratora” Georgija Dżagarowa. Już po zakończeniu Dekady Teatr Polski w Bielsku-Białej wystawił „Bliźniaków” Panczo Panczewa, Teatr Dramatyczny w Warszawie i Teatr im. Solskiego w Tarnowie „Styczeń” Jordana Radiczkowa, zaś Stary Teatr z Krakowa i warszawski Teatr na Woli „Próbę lotu” tego samego autora. Na III Ogólnopolskim Festiwalu Dramaturgii Krajów Socjalistycznych w 1979 r. Teatr Współczesny z Wrocławia zaprezentował sztukę Iwana Radojewa „Czerwone i brunatne” poświęconą postaci Georgi Dymitrowa. Z dorobkiem dramaturgicznym twórców bułgarskich zapoznaje swych widzów również Teatr Telewizji (m.in. „Tajemnica starego domu” Panczewa w 1968 r., „Chryja” Radiczkowa w 1972 r., „Czerwone i brunatne” Radojewa w tym samym roku), a po sztu-

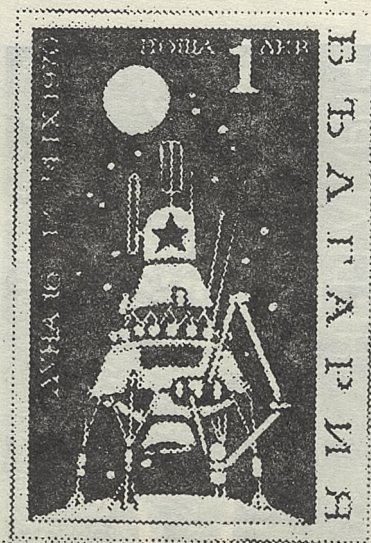

Kiedy nadejdzie zima,
dzban wina, jak dzwon, trzyma.
Kiedy nadejdzie wróg,
Zapytajcie Bałkanu!

IWAN RADOJEW. Bułgar
przekład: Jerzy Lau

ki przeznaczone dla najmłodszych widzów sięgają chętnie teatry lalkowe: np. krakowski Teatr „Groteska” w r. 1980 wystawił utwór Kima Mieszkowa zatytułowany „Słonecznik”.

Prapremiera „Ludojadki” odbyła się w 1978 r. w sofijskim Teatrze Sofia, w reżyserii Mładena Kisielowa. W czerwcu 1979 r. przedstawienie to pokazane zostało na odbywającym się w stolicy Bułgarii XVIII Kongresie Międzynarodowego Instytutu Teatralnego. Spektakl w Teatrze Ludowym jest polską prapremierą utworu Radojewa i jednocześnie pierwszym zetknięciem się tej sceny z dramatem bułgarskim.

Koordinacja pracy artystycznej:
ELŻBIETA MACH

Kierownik techniczny:
LUCYNA LEWICKA
Oświetlenie:
LUDWIK KOLANOWSKI
Akustyka:
JACEK SIEWIOR i STANISŁAW TARASEK
Brygadierzy sceny:
ZDZISŁAW KOWZUŃ i ZBIGNIEW SZCZUPACKI

Kierownik pracowni krawieckiej damskiej:
KRYSTYNA SZCZEPANIK

Kierownik pracowni krawieckiej męskiej:

ANTONI FOLFASIŃSKI

Pracownia perukarska:

HENRYK JARGOSZ

Prace modelatorskie:

EDWARD SOLECKI

Prace stolarskie:

BOGDAN WALENTOWICZ

Prace ślusarskie:

ANTONI WTOREK

Prace tapicerskie:

STANISŁAW KASPRZYK

Organizacja widowni:

Kierownik: Włodzimierz BRODECKI

prowadzi sprzedaż biletów, przyjmuje zamówienia
indywidualne i zbiorowe codziennie

w godz. 9.00—16.00. Tel. 44-27-66

Kasa teatru czynna na dwie godziny przed spektaklem

Redakcja programu:
JOANNA WOŹNIAK
Opracowanie graficzne programu:
LECH PRZYBYLSKI

W REPERTUARZE

Adam Mickiewicz
OSTATNI ZAJAZD NA LITWIE
(Pan Tadeusz)
Reżyseria: Wojciech Jesionka
Scenografia: Ewa Siatka

Maria Konopnicka
O KRASNOLUDKACH I O SIEROTCE MARYSI
Reżyseria: Marek Kmieciński
Scenografia: Tadeusz Smolicki

Lucjan Rydel
BETLEEM POLSKIE
Reżyseria: Henryk Gżycki
Scenografia: Józef Napiórkowski

Molier
SZELMOSTWA SKAPENA
Reżyseria: Tadeusz Kwinta
Scenografia: Stanisław Walczak

Karol Wojtyła
HIOB
Reżyseria: Tadeusz Malak
Scenografia: Józef Napiórkowski
Ryszard Stobnicki

Aleksander Fredro
ZEMSTA
Reżyseria: Stanisław Igar
Scenografia: Józef Napiórkowski
Ryszard Stobnicki

Scena „Nurt”
Kazimierz Moczarski
ROZMOWY Z KATEM
Reżyseria: Jan Budkiewicz
Scenografia: Jerzy Szeski

W PRZYGOTOWANIU:
Juliusz Słowacki
KORDIAN

Scena „Nurt”
Alberto Moravia
RAJ